

УДК 343.9:341.4

DOI 10.33244/2617-4154.3(12).2023.318-326

Б. Є. Малов,

Державний податковий університет

e-mail: boris.malov14@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-0663-1287

СТРАТЕГІЇ ЗАПОБІГАННЯ ПІДВИЩЕННЮ РІВНЯ ЗЛОЧИННОСТІ У КРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У статті досліджено підвищення рівня злочинності в умовах військової агресії. Злочинність є складною та багатогранною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та співпраці різних структур та організацій, включаючи правоохоронні органи, військові сили, громадські організації та міжнародні органи. Визначено основні умови та підстави зростання рівня злочинності у країні в умовах військової агресії. Проаналізовано чинне законодавство України в контексті запобігання злочинності під час війни.

Злочинність в умовах війни є серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права, яке має на меті забезпечення захисту цивільного населення та інших осіб в умовах військового конфлікту. Міжнародне гуманітарне право встановлює обов'язки щодо захисту цивільного населення та інших осіб, які не беруть безпосередньої участі в бойових діях, та обмеження використання зброї та насильства проти них.

Попередження злочинності у країні в умовах війни є складним завданням, яке потребує комплексного підходу та спільної дії з боку держави, військових та цивільних осіб, міжнародних та гуманітарних організацій. Це призводить до необхідності ретельного вивчення законодавства та аналізу проблемних питань, що виникають у зв'язку з цією темою, оскільки вона залишається актуальною.

Військова агресія створює складні умови для функціонування правоохоронних органів та сприяння збільшенню рівня злочинності. Вказано на важливість заходів для запобігання підвищенню рівня злочинності та забезпечення безпеки населення.

До можливих стратегій для запобігання підвищенню рівня злочинності в умовах військової агресії віднесено такі, як забезпечення ефективної роботи правоохоронних органів та збільшення їхньої чисельності, підвищення рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів, сприяння розвитку громадської безпеки та залучення громадських організацій до забезпечення безпеки населення, забезпечення соціальної стабільності та інформаційної безпеки, а також розвиток місцевого самоврядування та підтримка населення з його боку тощо.

Використання наведених стратегій може допомогти зменшити ризик збільшення рівня злочинності в умовах військової агресії та забезпечити безпеку населення. Проте важливо пам'ятати, що запобігання злочинності є довготривалим процесом, який потребує постійного вдосконалення та розвитку стратегій.

Ключові слова: військова агресія, злочинність, безпека, правоохоронні органи, професійна підготовка, громадська безпека, соціальна стабільність, інформаційна безпека, місцеве самоврядування, населення.

Постановка завдання. Метою є визначення стратегій та заходів, які можуть бути вжиті задля запобігання підвищенню рівня злочинності в країні в умовах військової агресії, виокремлення ключових факторів, що сприяють зростанню злочинності, та визначення оптимальних заходів, які можуть знизити ризик злочинності в таких умовах.

Постановка проблеми. Військовий конфлікт завжди є складною ситуацією, яка вимагає відповідного реагування та ефективних стратегій запобігання злочинності. Ці стратегії повинні бути гнучкими, адаптивними та комплексними, включати в себе співпрацю між різними секторами внутрішньої безпеки, міжнародну співпрацю, підготовку та навчання фахівців, забезпечення доступу до правосуддя та розвиток альтернативних механізмів залагодження конфліктів та миротворчих процесів. Крім того, міжнародні організації та міжнародне право повинні відігравати важливу роль у забезпеченні захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права в зоні військового конфлікту. Забезпечення безпеки та захисту прав людини повинні бути основними пріоритетами в умовах військової агресії, і тільки за умови співпраці та координації всіх відповідних сторін можна досягти успіху в цих завданнях.

Незважаючи на складність ситуації в зоні військового конфлікту, забезпечення безпеки та захисту прав людини повинні бути основними пріоритетами. Це вимагає ефективних стратегій запобігання злочинності, які повинні бути гнучкими та адаптивними до різних умов військової агресії. Національні та міжнародні організації повинні співпрацювати для розвитку та реалізації таких стратегій та забезпечення безпеки та захисту прав людини в умовах військового конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти протидії підвищенню рівня злочинності в країні в умовах військової агресії, вивчали такі науковці, як: О. В. Авраменко, С. Н. Баліна, І. В. Басиста, І. А. Ботнаренко, Л. П. Брич, І. В. Вовк, А. Б. Войтенко, О. І. Гарасимів, І. В. Гловюк, Н. І. Дідик, О. М. Дуфенюк, І. В. Здреник, В. В. Козій, Т. М. Кравцова, В. В. Крижна, А. В. Лапкін, І. Г. Лубенець, О. В. Максименко, О. К. Марін, Н. В. Мельник, А. В. Мовчан, І. В. Однолько, М. В. Повалена, А. С. Полігова, О. М. Помірча, А. С. Романова, О. В. Ряшко, Ю. П. Степанова, І. М. Федішин, Я. В. Фурман та ін.

Виклад основного матеріалу. Злочинність є складним соціально-правовим явищем, яке виникає у суспільстві, охоплює сукупність посягань на суспільні відносини, які охороняються кримінальним законодавством на певному просторі та часі. Злочинність може бути зареєстрована (статистична) та латентна (прихована), включаючи не тільки відповідні діяння, але й їхні конкретні види.

Злочинність має кілька характерних ознак, включаючи соціальну природу (вона існує тільки в людському суспільстві), зв'язок з кримінальним правом (вона складається з передбачених кримінальним законодавством діянь), історичну мінливість

(кількісні та якісні характеристики, визначені умовами, у яких розвиваються суспільства), усталеність (щороку повторюється приблизно в однакових обсягах, відмінність окремих злочинів чи проступків становить до 5–10%), іррегулярність (кожен окремий злочин переважно не пов'язаний з іншими) та масовість.

Злочинність може бути зумовлена різними факторами, такими як низький розвиток демократичних інститутів, економіки, правової системи, сфери освіти; бідність і слабкий соціальний захист; корупція та вади доброчесності політичної еліти; алкоголізм і наркоманія; низький контроль за діяльністю органів державної влади й органів місцевого самоврядування, посадових осіб; відсутність згуртованості неурядових організацій тощо.

Структура злочинності відображає співвідношення різних видів порушень кримінального законодавства та їх відносну кількість на конкретній території і в певний період часу. Під час аналізу злочинності враховуються соціально-демографічні фактори (наприклад, злочинність серед молоді, жінок, людей похилого віку), кримінально-правові ознаки (такі як необережна, корупційна, групова, організована, рецидивна, екологічна, військова тощо), а також кримінологічні показники (такі як корисливо-насиленницька злочинність, політична злочинність, злочинність у в'язницях, транскордонна злочинність, латентна злочинність тощо).

Динаміка злочинності відображає зміни рівня та структури кримінальних правопорушень за певний період. Ці зміни можуть бути спричинені як природними факторами, такими як катастрофи, пандемії, так і соціальними чинниками, такими як війни, зміни соціально-економічних умов життя, міграція населення, значні зміни у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві, інституційні перетворення в системі кримінальної юстиції, зміни в порядку реєстрації правопорушень та інші [1].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» є основним нормативно-правовим актом, який регулює правові відносини, пов'язані з введенням воєнного стану в Україні. Цим законом встановлені правові засади діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, а також гарантії прав і свобод людини та громадянина і прав та законних інтересів юридичних осіб [2].

Одним з найважливіших заходів, які можуть бути вжиті під час введення воєнного стану в Україні або в окремих місцевостях, є створення тимчасових державних органів – військових адміністрацій. Указом Президента України від 24.02.2022 № 68/2022 було утворено відповідні військові адміністрації на базі обласних, районних та Київської міської державних адміністрацій. Згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» військові адміністрації мають спеціальні повноваження та підпорядкованість.

Відповідно до частини сьомої статті 4 Закону спрямування, координацію та контроль за діяльністю обласних військових адміністрацій з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку та здійснення заходів правового режиму воєнного стану здійснює Генеральний штаб Збройних сил України, а з інших питань – Кабінет Міністрів України в межах своїх повноважень.

До заходів, які можуть бути введені в рамках правового режиму воєнного стану спільно з військовим командуванням, належать такі:

- накладання трудової повинності на осіб, які не зайняті у сфері оборони та забезпечення життєдіяльності населення з метою виконання оборонних робіт;
- встановлення комендантської години та обмеження світломаскування;
- обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також транспортних засобів;
- перевірка документів і огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень та житла громадян;
- встановлення військово-квартирної повинності для фізичних та юридичних осіб, яка включає розквартирування військовослужбовців, складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, військових частин тощо [3].

Описані вище повноваження можуть бути реалізовані військовими адміністраціями лише в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що передбачені Указом Президента України про введення воєнного стану. Відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 на період дії правового режиму воєнного стану можуть бути обмежені конституційні права і свободи людини та громадянина, що передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44 та 53 Конституції України, зокрема щодо недоторканості житла, таємниці листування, невтручання в особисте та сімейне життя, свободи пересування, свободи думки та слова, права володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю тощо [4].

Згідно з пунктом 11 частини 1 статті 67 Кримінального кодексу України використання умов воєнного стану під час вчинення злочину є обставиною, яка призводить до посилення покарання. Це означає, що винні особи можуть намагатися скористатися тяжкими умовами та обставинами, які виникають у період воєнного стану, для спрощення скоєння кримінального правопорушення. Це свідчить про збільшену загрозу суспільству від злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану.

У зв'язку з цим під час визначення покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень у період воєнного стану, суд буде враховувати цю обставину як обтяжуючу. Отже, вид і розмір покарання можуть бути наближені до максимальної межі, передбаченої Кримінальним кодексом України [5].

У контексті військової агресії поняття «злочинність» відносять до порушень міжнародного гуманітарного права та національного кримінального права, які вчиняються військовими, озброєними групами, державними чиновниками, цивільними особами та іншими суб'єктами війни в умовах збройного конфлікту.

Злочинність у війні може бути визначена як будь-яка діяльність, яка порушує міжнародне гуманітарне право та національне кримінальне право, вчинена в умовах збройного конфлікту. Це можуть бути вчинки з боку військових чи цивільних осіб, державних чиновників, збройних груп, які протистоять військовими силами та правоохоронними органами. Злочинність у війні охоплює широкий спектр дій – від

умисного вбивства та насильства до порушення прав людини, етнічної чистки, насильства щодо жінок та дітей, тортур, мародерства, підпалу та руйнування майна [6].

На брифінгу «Вплив війни на злочинність в Україні» 26.07.2022 начальник Департаменту кримінального розшуку Національної поліції України Вадим Дзюбинський оголосив, що загальний рівень злочинності в Україні за перше півріччя 2022 року зменшився на 25 % порівняно з аналогічним періодом попереднього року.

Упродовж перших двох місяців з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України спостерігалася зниження рівня злочинності за більшістю видів злочинів, однак з травня спостерігається збільшення загальної злочинності, а також рівня окремих видів злочинів порівняно з початком бойових дій та минулими роками. За півроку загальна злочинність зменшилася на 25 % порівняно з минулим періодом, але кількість тяжких та особливо тяжких злочинів залишилася на рівні минулого року. Крім того, кількість навмисних вбивств зросла на 9,1 %, порівняно з 2021 роком, через військову агресію та вбивства, що відбулися на окупованих і деокупованих територіях, повідомив В. Дзюбинський.

Також спостерігалася тенденція до зниження рівня майнових злочинів, наприклад квартирних крадіжок. До чинників зниження відповідних злочинів поліцейські відносять комендантську годину, посилені патрулі, блокпости та інші подібні заходи.

За словами начальника Департаменту кримінального розшуку Національної поліції України, зменшення загального рівня злочинності в Україні за перші півроку 2022 року було зумовлено не лише підвищеною присутністю правоохоронних та військових органів на вулицях міст і сіл, що унеможливило скоєння розбійних нападів та пограбувань, але й тим, що деякі люди, які до цих пір не повернулися до своїх домівок, ще не заявили про можливі крадіжки з їхніх помешкань. За його словами, це також є важливим фактором зниження рівня злочинності у країні [7].

Військова агресія завжди супроводжується загостренням ситуації у країні та може призвести до підвищення рівня злочинності. У таких умовах реалізація стратегій запобігання злочинності є надзвичайно важливою для збереження громадського порядку та безпеки громадян.

Однією з найважливіших стратегій запобігання злочинності в умовах військової агресії є забезпечення безпеки населення та інфраструктури. Це можна зробити шляхом створення відповідних заходів, таких як посилення патрулювання на вулицях, підвищення рівня безпеки в об'єктах критичної інфраструктури, встановлення блокпостів на ключових магістралях і віддаленій периферії міст.

Для забезпечення ефективної роботи таких заходів має бути створена відповідна ланка комунікації між правоохоронними органами, збройними силами та місцевою владою. Така взаємодія дозволить забезпечити швидке реагування на випадки порушення громадського порядку та запобігти їх розповсюдженню.

Одним з найбільш ефективних способів запобігання злочинності є робота з населенням, а зокрема з молоддю. Необхідно проводити інформаційну роботу, спрямовану на підвищення правової культури населення, та забезпечити доступ молоді до освіти та розвитку, зокрема проводити профілактичну роботу серед школярів та студентів,

організувати різноманітні заходи, що сприяють формуванню патріотичних та інших позитивних цінностей.

Крім того, важливо проводити роботу з тими, хто перебуває у зоні ризику, зокрема з в'язнями та особами, які мають непогашену судимість. Серед заходів можна виділити проведення соціально-психологічних програм, організацію занять з професійної підготовки та перекваліфікації, що сприятимуть поверненню до суспільства та зменшенню ризику вчинення нових злочинів.

Для досягнення максимальної ефективності стратегії запобігання злочинності в умовах військової агресії необхідно враховувати специфіку таких умов. Однією з ключових складових є безпека та захист від терористичних та диверсійних нападів. Тому необхідно використовувати певні ресурси для попередження відповідних загроз та захисту громадян та об'єктів від можливих нападів.

Варто звернути увагу на використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу даних і виявлення патернів злочинності. Наприклад, системи відеоспостереження з автоматичним розпізнаванням обличчя можуть допомогти знайти злочинців та виявити незвичні зміни в поведінці людей на вулицях. Також можливе використання аналітики даних і статистики для виявлення проблемних районів та забезпечення більш ефективного розподілу ресурсів правоохоронних органів.

Також вагому роль відіграє використання соціальних мереж та інтернету для запобігання злочинності. Наприклад, за допомогою спеціальних програм можна виявляти загрози безпеці в мережі та вчасно реагувати на них. Також можливе використання інтернет-сервісів для збору інформації про злочинців та їхню діяльність, що допоможе правоохоронним органам у розслідуванні злочинів [8].

Крім того, необхідна ефективна система інформування населення про можливі загрози та рекомендації щодо захисту від них. Також важливо забезпечити належний контроль за пересуванням цивільних автівок і вантажівок, що можуть перевозити зброю та інші матеріали, що можуть використовуватися для злочинних дій.

Важливим елементом є залучення до роботи із запобігання злочинності в умовах військової агресії міжнародних організацій та експертів. Співпраця з міжнародними партнерами може забезпечити підтримку та фінансування різних проєктів у галузі запобігання злочинності, а також обмін досвідом і найкращими практиками.

Крім міжнародної співпраці, важливою складовою стратегії запобігання злочинності в умовах військової агресії є також співпраця між різними секторами внутрішньої безпеки та інших галузей державного управління. Наприклад, співпраця між правоохоронними органами та гуманітарними агенціями може забезпечити ефективну охорону прав людини та запобігання порушень міжнародного гуманітарного права [9].

Також важливою складовою стратегії запобігання злочинності в умовах військової агресії є забезпечення належної підготовки та навчання працівників правоохоронних органів й інших фахівців, які працюють у зоні військового конфлікту. Вони повинні мати достатні знання та навички з питань безпеки, вміти ефективно працювати в умовах війни і конфлікту, а також дотримуватися міжнародних стандартів прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Висновки. Отже, можна зазначити, що розв'язання проблеми злочинності в умовах військової агресії є довгостроковим процесом, який вимагає постійного аналізу, оцінки та вдосконалення стратегій і підходів до запобігання та протидії злочинності. Наукові дослідження в цій галузі постійно розвиваються та доповнюються новими знаннями, тому необхідно бути завжди в курсі новинок у галузі кримінальної правосудності та забезпечення безпеки в умовах військових конфліктів.

Стратегії запобігання злочинності в умовах військової агресії повинні бути гнучкими, адаптивними та комплексними, включати в себе співпрацю між різними секторами внутрішньої безпеки, міжнародну співпрацю, підготовку та навчання фахівців, забезпечення доступу до правосуддя і розвиток альтернативних механізмів залагодження конфліктів та миротворчих процесів. Крім того, міжнародні організації та міжнародне право повинні відігравати важливу роль у забезпеченні захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права в зоні військового конфлікту. Забезпечення безпеки та захисту прав людини повинні бути основними пріоритетами в умовах військової агресії, і тільки за умови співпраці та координації всіх відповідних сторін можна досягти успіху в цих завданнях. Тому спільна робота між державними органами, міжнародними організаціями, громадськістю та іншими сторонами є необхідною у боротьбі зі злочинністю у країні в умовах військового конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хавронюк М. І. Злочинність. Велика українська енциклопедія. URL : <https://vue.gov.ua/Злочинність> (дата звернення: 27.04.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 31.03.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1558-12#Text> (дата звернення: 27.04.2023).
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 станом на 14.02.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 27.04.2023).
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 53 (дата звернення: 27.04.2023).
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III станом на 15.04.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.04.2023).
6. Кулеба Д. І. Міжнародний кримінальний суд. Українська дипломатична енциклопедія : у 2-х т. Т. 2 / редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. 812 с.
7. Дзюбинський В. В. Вплив війни на злочинність в Україні. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-preshhall/3536394-vpliv-vijni-na-zlocinnist-v-ukraini.html> (дата звернення: 27.04.2023).
8. Назар Ю. С., Хитра О. Л. Роль національної поліції в умовах російської агресії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 21 жовтня 2022 року. Львів, 2022. С. 260–263.

9. Мельник Н. В. Захист прав людини: національні та міжнародні механізми : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 21 жовтня 2022 року. Львів, 2022. С. 239–242.

REFERENCES

1. Khavronyuk M. I. Criminality. Great Ukrainian Encyclopedia. URL : <https://vue.gov.ua/Злочинність> (accessed on April 27, 2023).
2. On the legal regime of martial law: Law of Ukraine dated May 12, 2015 No. 389-VIII: as of March 31, 2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1558-12#Text> (accessed on April 27, 2023).
3. On the introduction of martial law in Ukraine, Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022: as of February 14, 2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (accessed on April 27, 2023).
4. Constitution of Ukraine of June 28, 1996. *Holos Ukrainy*. 1996. No. 30. Article 53 (accessed on April 27, 2023).
5. Criminal Code of Ukraine : Law of Ukraine dated April 5, 2001 No. 2341-III: as of April 15, 2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (accessed on April 27, 2023).
6. Kuleba D. I. International Criminal Court. Ukrainian Diplomatic Encyclopedia: In 2 volumes Vol. 2 / Ed. by L. V. Hubersky and others. Kyiv : Znannia Ukrainy, 2004. 812 p.
7. Dziubynskyi V. V. Impact of war on criminality in Ukraine. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3536394-vpliv-vijni-na-zlocinnist-v-ukraini.html> (accessed on April 27, 2023).
8. Nazar Y. S., Khitra O. L. Role of national police in conditions of Russian aggression : materials of the International Scientific and Practical Conference, Lviv, October 21, 2022. Lviv, 2022. Pp. 260–263.
9. Melnyk N. V. Protection of human rights: national and international mechanisms : materials of the International Scientific and Practical Conference, Lviv, October 21, 2022. Lviv, 2022. Pp. 239–242.

B. Malov. Strategies to prevent an increase in crime rates in a country during military aggression

The article discusses the increase in crime rate in conditions of military aggression. Crime is a complex and multifaceted problem that requires a comprehensive approach and cooperation of various structures and organizations, including law enforcement agencies, military forces, civil society organizations, and international bodies. The main conditions and reasons for the increase in the crime rate in the country in conditions of military aggression are identified. The current legislation of Ukraine is analyzed in the context of preventing crime during the war.

Crime in conditions of war is a serious violation of international humanitarian law, which aims to protect the civilian population and other individuals in the context of armed conflict. International humanitarian law establishes obligations to protect the civilian population and

Малов Б. С. Стратегії запобігання підвищенню рівня злочинності у країні в умовах військової агресії

other individuals who do not take direct part in hostilities and limits the use of weapons and violence against them.

Preventing crime in the country in conditions of war is a complex task that requires a comprehensive approach and joint action by the state, military and civilian personnel, international and humanitarian organizations. This leads to the need for a thorough study of legislation and analysis of problem issues that arise in connection with this topic, as it remains relevant.

Military aggression creates difficult conditions for the functioning of law enforcement agencies and contributes to an increase in the crime rate. The importance of measures to prevent an increase in the crime rate and ensure the safety of the population is emphasized.

Possible strategies for preventing an increase in the crime rate in conditions of military aggression include ensuring effective work of law enforcement agencies and increasing their number, raising the level of professional training of law enforcement personnel, promoting the development of civil security and involving civil society organizations in ensuring the safety of the population, ensuring social stability and information security, as well as developing local communities and implementing social programs.

Keywords: *military aggression, crime, security, law enforcement agencies, professional training, public safety, social stability, information security, local self-government, population.*

Стаття надійшла до редколегії 26 квітня 2023 року